

Відділ освіти Новгород-Сіверської райдержадміністрації
Стахорщинська ЗОШ І-ІІ ступенів

Літературні читання.
М.М. Коцюбинський: вплив творчості
на особистість читача.

Виступ підготувала
учитель української мови та літератури
Стахорщинської ЗОШ І-ІІ ступенів
Максимович Т. М.

*Ти з нами будеш вічно жити,
Як сяйво сонця, як вечірній спів,
Ти так любив землі своєї квіти,
І так, як квіти, ти людей любив.
В. Сосюра.*

Михайло Коцюбинський - одна з найяскравіших і найсвоєрідніших постатей в українській та світовій літературі кінця ХІХ сторіччя. У своїх творах він показав силу й енергію простих трударів, їх нездоланну стійкість у боротьбі за нове справедливе життя, відобразив соціальні і національні прагнення українського народу, оспівав його високу поетичність. Літературний учень і земляк М.М.Коцюбинського Михайло Стельмах так сказав про літературну спадщину письменника: "Усе, дорогий Михайле Михайловичу, що написано кров'ю Вашого серця, залишилося в пам'яті всього нашого народу, а слово і краса імям народу увійшли в безсмертя."

Найчастіше знайомство читача із будь-яким письменником починається із споглядання його портрета (його або демонструє вчитель на уроці, або він є на першій сторінці книги). Моє знайомство із Михайлом Коцюбинським також починалося саме так. Перше враження запам'яталося на завжди: привабливий, інтелігентний чоловік, очі ніби заглядають у найглибші і найпотаємніші куточки душі. З роками, знайомлячись із життєписом та творчістю митця, зрозуміла, що випромінювали ті очі – велику любов до людей і до світу природи. М. Коцюбинський проникав у таємниці природи через наукову літературу і власні спостереження. Це допомагало йому глибше, по-філософськи сприймати навколишній світ, краще збагнути і точніше відтворити життя людини в органічному зв'язку з усім світом. Природа і людина зливаються у нього в одне ціле, стоять в одному поетично-філософському ряду.

Прагнення Коцюбинського писати для дітей з'явилося під впливом педагогічної діяльності. Склавши екстерном іспит на народного вчителя, він поїхав в село Лопатинці, що на Вінниччині. Із спогадів сучасників видно, що

Коцюбинський “залишив пам’ятний слід у житті лопатинців ... чимало людей у селі навчилося любити й поважати книгу...”.

До класики дитячої літератури заслужено відносять три оповідання Коцюбинського: “Харитя”, “Ялинка”, “Маленький грішник”. Прочитавши їх, краще розуміємо справедливість оцінки, даної українському письменникові Горьким: “В світі ідеї краси і добра, - писав Горький у статті “М.М.Коцюбинський”, - він “своя” людина, рідна людина, і з першої зустрічі він будить жадою бачити його якнайчастіше, говорити з ним більше. ...Він якось особливо близький до хорошого, і в ньому кипить органічна гидливість до поганого. В нього тонко розвинена естетична чуйність до доброго, він любить добро любов'ю художника, вірить у його переможну силу, і в ньому живе почуття громадянина, якому глибоко і всебічно зрозуміло культурне значення, історична вартість добра”.

У своїх оповіданнях Коцюбинський розглядає дитину не лише в певних життєвих ситуаціях, а й заглиблюється у її внутрішній світ. А тому, що він “якось особливо близький до хорошого”, то бачить там тільки гарне. Навіть Дмитрика він назвав “маленьким грішником”, бо то не зла дитина, просто надто сильними є його пориви до щасливого, веселого дитинства, які ще не вміє гамувати.

Маленькі герої виходять переможцями над собою і над обставинами. Всіх їх – Харитю, Василька, Дмитрика – ріднить любов до своїх батьків. Це, власне, найбільше зворушує у згаданих творах.

В основі «Хариті» та інших його ранніх оповідань про дітей покладений народний погляд на виховання, діти починають усвідомлювати себе як особистості у праці, переймаючись щоденними турботами дорослих. Дітям властиві високі моральні якості – доброта і повага до батьків, що було характерним для більшості представників народу. М.Коцюбинський майстерно розкриває психологію дітей, їх думки й переживання. Так, у „Хариті” він стежить за боротьбою різних почуттів (страх, бажання допомогти хворій матері, захоплення красою природи тощо); у «Маленькому

грішнику» правдиво зображує турботу Дмитрика про хвору матір, його безжурні дитячі ігри, каяття, гіркий жаль за матір'ю.

В оповіданнях про дітей намітилася така особливість творчості письменника, як поетичне відтворення дійсності. На думку письменника, „природа – це «чаша, з якої мільйони людей пили і п'ють красу і випити не можуть”. Він досяг великої майстерності у змалюванні природи і людини. Через образ квітки, рослини, комахи навчився передавати людські почуття, вир пристрастей, надій, потяг до ідеалу. Для розкриття найпотаємніших закутків душі маленьких героїв, їхніх характерів М. М. Коцюбинський використовує і такий художній прийом, як портрет, секрети створення якого він також добре знав. Кожна деталь портрета не тільки дає уявлення про зовнішній вигляд героя, а й характеризує його соціальний стан, спосіб життя, вдачу, тобто характер. Портрет, пейзаж (опис природи), епітети, порівняння та інші художні прийоми — це своєрідні фарби, знаючи секрети яких М. М. Коцюбинський малює переконливі, правдиві характери людей, їхні почуття, переживання.

Дитяча література була в колі інтересів Коцюбинського протягом всього життя. Шкода, що сьогодні ці твори не включені до шкільної програми, і вчителі-філологи можуть познайомити з ними школярів лише викроївши час на уроках літератури рідного краю та уроках позакласного читання (і це стосується не тільки згаданих творів).

Вражає мовна практика Коцюбинського — один з яскравих прикладів широкого підходу до розвитку літературної мови. Не заперечуючи ваги різних стилів української літературної мови, слів-новотворів, оригінальних виразів, конструкцій, він головним джерелом збагачення мови літератури вважав загальнонародну розмову.

Часто, приймаючи важливі рішення у житті, згадую Михайла Коцюбинського і... зупиняюся. Одразу спадає на думку: для нього обов'язок і відповідальність за інших були важливішими за швидкоплинні почуття. Адже він, митець, за будь-яких обставин не міг забувати про свій

громадянсько-професійний обов'язок, повинен був боліти чужим горем, як власним.

Ми живемо на початку 21ст., й нині відбувається процес «повернення народів до своїх етнічних вір, який розглядають як закономірне явище на новому витку в спіралі, як процес екологізації до симбіозу людини і природи». Тому й не дивно, що ми все частіше перечитуємо нашу історію, звертаємося до пам'яток нашого минулого, щоб збагнути, що ми втратили і чим збагатилися за останнє тисячоліття. З подивом відкриваємо для себе глибинні традиції наших предків, їхню природжену мудрість, гармонію єднання з космосом, яку майже втратили. Допомагають у цьому й літературні шедеври, до числа яких з гордістю відносимо повість М.М. Коцюбинського «Тіні забутих предків».

Повість "Тіні забутих предків ", мабуть, ніколи не була легкою для сприйняття школярами, а поготів – у нашому регіоні. Адже кожного свого ровесника-земляка я впевнено можу назвати "хомою невіруючим" – нас не навчили вірити ні у Бога, ні у Сили Природи – і цим ми дуже різнимся із українцями-західняками. Тому, мабуть, і я усвідомила геніальність повісті аж після закінчення педвузу. Вдумливо перечитуючи початок твору : історію безпричинного й безглузлого ворогування двох родів і химерного знайомства Іванка й Марічки, не можна не провести паралель із подіями сьогодення. Тут автор, як свого часу Шевченко й Франко, по-християнськи осмислює проблему зла, помсти, кола зла. Якщо ми на зло відповідаємо помстою, злом, то замикаємо його в коло, із якого немає виходу, зло тільки помножується. Єдина можливість розірвати це коло — простити ворогові, відповісти на зло добром.

Усвідомлення єдності з природою породжує прагнення жити багатим духовним життям. Читаючи твори Коцюбинського, розумієш, що природа й кохання допомагають розкрити й розвинути найкращі сторони людської душі, яка не тільки може чути мелодію гір, лісів, струмків і водограїв, а й здатна творити свою музику.

Герої Коцюбинського сповнені ненаситної жадоби життя — найдивовижнішої загадки людини й усього живого. З'явився на світ — отже, маєш набутися в ньому, бо сенс і краса життя — у самому акті життя, його індивідуальній неповторності — це те головне, що кожен учитель-філолог повинен допомогти усвідомити учням.

Література

1. Калениченко Н. Л. Михайло Коцюбинський : нарис життя і творчості. – К. : Дніпро, 1984. – 188 с.
2. Костенко М. О. Художня майстерність Михайла Коцюбинського. – К. : Рад. школа, 1969. – 272 с.
3. Коцюбинський М. М. Подарунок на іменини : Оповідання, новели, повісті. – К. : Веселка, 1989. – 335 с.
4. Кузнецов Ю. Напоєний соками багатючої землі своєї... (творчість Михайла Коцюбинського в контексті європейського імпресіонізму) // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. – 2001. – № 5. – С. 25–40.